INTERNATIONAL JOURNAL OF SCIENTIFIC RESEARCHERS
ISSN: 3030-332X Impact factor: 9,493 Volume 17, issue 1, Aprel 2026
https://wordlyknowledge.uz/index.php/IJSR worldly knowledge
*Index: google scholar, research gate, research bib, zenodo, open aire.*
*https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG*
https://www.researchgate.net/profile/Worldly-Knowledge
https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3030-332X

# O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTIGA XORIJIY INVESTITSIYALARNING TA’SIRI VA AHAMIYATI

**Xakimov Boburjon**

**Annotatsiya**

O‘zbekistonning barqaror iqtisodiy o‘sishini ta’minlashda xorijiy investitsiyalar muhim rol o‘ynaydi. Ushbu maqola xorijiy investitsiyalarning mamlakat iqtisodiyotiga ta’sirini, jumladan, yangi ish o‘rinlari yaratish, ilg‘or texnologiyalarni joriy etish va eksport salohiyatini oshirishdagi ahamiyatini tahlil qiladi. Tadqiqot shuningdek, investitsiya muhitini yaxshilash, huquqiy himoyani kuchaytirish va byurokratik to‘siqlarni bartaraf etish zarurligini ko‘rsatadi. Xulosa qilib aytganda, xorijiy investitsiyalar O‘zbekistonning iqtisodiy rivojlanish strategiyasining ajralmas qismi bo‘lib, ularni jalb qilish mexanizmlarini takomillashtirish ustuvor vazifadir.

**Kalit so'zlar**

Xorijiy investitsiyalar, O‘zbekiston iqtisodiyoti, Iqtisodiy o‘sish, Investitsiya muhiti, To‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiyalar, Texnologiyalar transferi, Eksport salohiyati

## Kirish

O‘zbekiston iqtisodiyotining barqaror rivojlanishi va modernizatsiyasida xorijiy investitsiyalar hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Mamlakat iqtisodiy o‘sishni ta’minlash, texnologik yangilanishni jadallashtirish va eksport salohiyatini oshirish maqsadida xorijiy sarmoyalarni faol jalb etishga intilmoqda [3]. Xorijiy investitsiyalar yangi texnologiyalar, boshqaruv tajribasi, kapital va malakali ishchi kuchini olib kirish orqali iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlaydi, yangi ish o‘rinlari yaratadi va aholi farovonligini oshiradi [3]. Biroq, so‘nggi yillarda, xususan 2023-yilda, O‘zbekistonga to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar sof oqimining 16 foizga kamayishi, ya’ni 2,2 milliard dollarga tushishi xavotirli signal bo‘ldi [1]. Bu holat, mamlakatning 2023-yilda 6 foizlik YaIM o‘sishiga erishganiga qaramay, joriy hisob defitsitining YaIMga nisbatan 8,6 foizga (7,8 milliard dollar) yetib, tarixiy eng yuqori darajaga chiqishi bilan yanada murakkablashdi [1]. Ushbu vaziyat investitsiya muhitini chuqur tahlil qilish zaruratini keltirib chiqaradi.

Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi O‘zbekiston iqtisodiyotiga xorijiy investitsiyalarning ta’siri va ahamiyatini har tomonlama tahlil qilishdan iborat. Jumladan, xorijiy sarmoyalarning ijobiy natijalari, shuningdek, ular bilan bog‘liq muammolar va xatarlarni aniqlash, investitsiya siyosati va huquqiy bazaning samaradorligini baholash hamda ularni takomillashtirish bo‘yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqish ko‘zda tutilgan. Tadqiqotda mavjud ilmiy adabiyotlar, rasmiy statistik ma’lumotlar, xalqaro tashkilotlar hisobotlari va O‘zbekistonning investitsiya qonunchiligi, jumladan, 2024-yil yanvar oyida Oliy Majlis Senati tomonidan ma’qullangan "Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to‘g‘risida"gi qonunning yangi tahriri [2] tizimli tahlil va sintez qilish metodologiyasi qo‘llaniladi. Shuningdek, qiyosiy tahlil va tanqidiy baholash usullari orqali xorijiy investitsiyalarni jalb qilish mexanizmlari va ularning samaradorligi o‘rganiladi.

## Asosiy qism

Xorijiy investitsiyalar, ayniqsa to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar (TXI), rivojlanayotgan mamlakatlar iqtisodiyoti uchun uzoq muddatli barqaror o‘sishning muhim drayveri sifatida tan olingan. Nazariy jihatdan, TXI nafaqat kapital oqimini ta’minlaydi, balki texnologik bilimlar, boshqaruv tajribasi va bozorga kirish imkoniyatlarini ham olib kiradi. Akademik tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, TXI iqtisodiy o‘sishga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi, ammo bu ta’sir mamlakatning texnologik tayyorgarligi va mahalliy kompaniyalarning chet el texnologiyalarini o‘zlashtirish qobiliyatiga bog‘liq [3]. Xususan, xorijiy kompaniyalardan "texnologik spillover" effektlari, ya’ni bilimlarning mahalliy korxonalarga tarqalishi, sanoat va xizmat ko‘rsatish sohalarini modernizatsiya qilishda muhim rol o‘ynaydi [3]. Bu jarayonlar raqobatbardoshlikni oshiradi, ishlab chiqarish samaradorligini yaxshilaydi va yangi mahsulotlar hamda xizmatlarning paydo bo‘lishiga turtki beradi. O‘zbekiston uchun xorijiy investitsiyalarni jalb qilish strategiyasi aynan shu nazariy asoslarga tayanadi, mamlakatning global iqtisodiyotga integratsiyalashuvi va barqaror rivojlanishini ta’minlashga qaratilgan.

O‘zbekistonning xorijiy investitsiyalarni jalb qilishdagi evolyutsiyasi mustaqillikning dastlabki yillaridan boshlab bosqichma-bosqich kechdi. Dastlabki davrlarda investitsiya muhiti nisbatan yopiq va cheklangan bo‘lib, asosan strategik ahamiyatga ega bo‘lgan tarmoqlarga yo‘naltirilgan edi. Biroq, 2016-yildan keyin mamlakatda keng ko‘lamli iqtisodiy islohotlar boshlanishi bilan investitsiya siyosati tubdan o‘zgardi. Hukumat iqtisodiyotni liberallashtirish, bozor mexanizmlarini joriy etish va xorijiy sarmoyadorlar uchun qulay shart-sharoitlar yaratishga qaratilgan qator chora-tadbirlarni amalga oshirdi. Valyuta bozorini liberallashtirish, soliq yukini kamaytirish, tadbirkorlik faoliyatini soddalashtirish va davlat aktivlarini xususiylashtirish jarayonlari investitsiya muhitini sezilarli darajada yaxshiladi. Bu davrda O‘zbekistonning xalqaro reytinglardagi o‘rni yaxshilandi, bu esa xorijiy investorlarning mamlakatga bo‘lgan qiziqishini oshirdi. Natijada, so‘nggi yillarda xorijiy investitsiyalar oqimi sezilarli darajada o‘sdi, garchi 2023-yilda ma’lum bir pasayish kuzatilgan bo‘lsa-da, umumiy tendensiya ijobiy bo‘lib qolmoqda.

Xorijiy investitsiyalarning O‘zbekiston iqtisodiyotiga ijobiy ta’siri ko‘p qirrali bo‘lib, mamlakatning iqtisodiy modernizatsiyasi va barqaror o‘sishiga muhim hissa qo‘shmoqda. Birinchidan, TXI yangi texnologiyalar va innovatsiyalarni olib kirish orqali ishlab chiqarish jarayonlarini modernizatsiya qilishga yordam beradi. Bu, o‘z navbatida, mahsulot va xizmatlar sifatini oshiradi, ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytiradi va mahalliy korxonalarning xalqaro bozorlardagi raqobatbardoshligini kuchaytiradi. Xorijiy kompaniyalar tomonidan kiritilgan ilg‘or texnologiyalar, ayniqsa yuqori texnologiyali va eksportga yo‘naltirilgan tarmoqlarda, mahalliy iqtisodiyotning texnologik salohiyatini oshirishga xizmat qiladi. Ikkinchidan, xorijiy investitsiyalar zamonaviy boshqaruv tajribasi va korporativ boshqaruv standartlarini joriy etishga yordam beradi. Bu mahalliy kompaniyalarning samaradorligini oshiradi, shaffoflikni ta’minlaydi va biznes yuritish madaniyatini yaxshilaydi.

Uchinchidan, TXI mamlakat iqtisodiyotiga qo‘shimcha kapital kiritish orqali ichki jamg‘armalarni to‘ldiradi va yirik infratuzilma loyihalarini moliyalashtirish imkoniyatini yaratadi. Bu, ayniqsa, energetika, transport, kommunikatsiya va boshqa strategik muhim sohalarda sezilarli. To‘rtinchidan, xorijiy sarmoyalar yangi ish o‘rinlari yaratishga va aholi bandligini ta’minlashga katta hissa qo‘shadi. Ko‘pincha, xorijiy investorlar yuqori malakali ishchi kuchiga talab qo‘yadi, bu esa mahalliy mutaxassislarning malakasini oshirishga va ularning ish haqi darajasini yaxshilashga turtki beradi. Bu ijtimoiy farovonlikni oshirish va aholi daromadlarini ko‘paytirishda muhim omil hisoblanadi [3]. Beshinchidan, xorijiy investitsiyalar O‘zbekistonning eksport salohiyatini oshirishga va global iqtisodiyotga

integratsiyalashuviga yordam beradi. Xorijiy kapital ishtirokidagi korxonalar ko‘pincha eksportga yo‘naltirilgan bo‘lib, ular xalqaro bozorlarga chiqish imkoniyatlarini kengaytiradi va mamlakatning tovar va xizmatlar eksportini diversifikatsiya qilishga yordam beradi.

O‘zbekistonning geosiyosiy joylashuvi, boy tabiiy resurslari va qulay investitsiya muhiti energetika, qishloq xo‘jaligi va logistika kabi sohalarni xorijiy investorlar uchun jozibador qiladi [3]. Bu sohalarga kiritilgan investitsiyalar nafaqat iqtisodiy o‘sishni ta’minlaydi, balki mamlakatning mintaqaviy va global savdo aloqalaridagi rolini ham mustahkamlaydi. Xorijiy investitsiyalar nafaqat yirik sanoat korxonalarini rivojlantirishga, balki kichik va o‘rta biznesni qo‘llab-quvvatlashga ham xizmat qiladi, chunki yirik loyihalar atrofida ko‘pincha kichik korxonalar uchun yetkazib berish va xizmat ko‘rsatish zanjirlari shakllanadi [3]. Bu esa iqtisodiyotning turli segmentlarida o‘sishni rag‘batlantiradi va umumiy iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlaydi.

O‘zbekistonning xorijiy investitsiyalarni jalb qilishdagi muvaffaqiyatlariga qaramay, bu jarayon bir qator muammolar va xatarlar bilan bog‘liq bo‘lib, ularni bartaraf etish mamlakatning investitsiya siyosati uchun ustuvor vazifa hisoblanadi. Eng jiddiy xavotirlardan biri 2023-yilda to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalarning sof oqimining 16 foizga kamayishi, ya’ni 2,2 milliard dollarga tushishi bo‘ldi [1]. Bu pasayish 2020-yildagi pandemiya davridan keyingi birinchi pasayish bo‘lib, 2021-yildagi 2,3 milliard dollar va 2022-yildagi 2,6 milliard dollardan ham past ko‘rsatkichni tashkil etdi [1]. Iqtisodchi Mirkomil Xolboyev bu keskin pasayishni 2023-yilda 6 foizlik YaIM o‘sishiga erishgan mamlakat uchun "xavotirli signal" deb baholadi [1]. Bu holat, joriy hisob defitsitining YaIMga nisbatan 8,6 foizga (7,8 milliard dollar) yetib, tarixiy eng yuqori darajaga chiqishi bilan yanada murakkablashdi [1]. Tashqi savdo defitsiti 13,7 milliard dollarni tashkil etishi va investitsiya daromadlarining oqib chiqib ketishi ushbu defitsitni yanada chuqurlashtirdi [1].

Mirkomil Xolboyevning ta’kidlashicha, bunday yuqori joriy hisob defitsitini saqlab turish qiyin bo‘lib, nominal ayirboshlash kursi va xalqaro zaxiralarga bosim o‘tkazishi mumkin [1]. Boshqa bir moliyachi Otabek Bakirov esa to‘lov balansini barqarorlashtirish uchun qat’iy tejamkorlik siyosatini olib borish va oligarxik/monopolistik byudjet bosimlarini bartaraf etish zarurligini ilgari surdi [1]. Bu muammolar investitsiya muhitining barqarorligi va bashorat qilinuvchanligini ta’minlashda mavjud bo‘lgan tizimli kamchiliklarni ko‘rsatadi. Boshqa xatarlar qatoriga byurokratik to‘siqlar, shaffoflikning yetishmasligi, korrupsiya xavfi va sud tizimining mustaqilligiga oid ba’zi savollar kiradi. Garchi so‘nggi yillarda bu yo‘nalishda sezilarli ishlar qilingan bo‘lsa-da, investorlar uchun huquqiy himoya va adolatli sud muhokamasi kafolatlari ustuvor ahamiyatga ega bo‘lib qolmoqda. Shuningdek, mahalliy kompaniyalarning xorijiy texnologiyalarni o‘zlashtirish va ulardan samarali foydalanish qobiliyatining cheklanganligi ham TXI samaradorligini pasaytirishi mumkin [3].

Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun kompleks yondashuv talab etiladi. Birinchidan, joriy hisob defitsitini kamaytirish va makroiqtisodiy barqarorlikni ta’minlash maqsadida hukumatning moliyaviy siyosati yanada mas’uliyatli bo‘lishi kerak. Bu, ayniqsa, davlat xarajatlarini optimallashtirish va byudjet intizomini kuchaytirish orqali amalga oshirilishi mumkin. Ikkinchidan, investitsiya muhitini yanada liberallashtirish va barcha investorlar uchun teng sharoitlar yaratish zarur. Bu, ayniqsa, monopolistik tuzilmalarni demontaj qilish va raqobatni rag‘batlantirish orqali erishiladi. Uchinchidan, huquqiy himoyani kuchaytirish va sud tizimining mustaqilligini ta’minlash investorlarning ishonchini oshirishning asosiy omilidir. To‘rtinchidan, inson kapitalini rivojlantirishga, ayniqsa, texnik va muhandislik sohalarida malakali kadrlar tayyorlashga sarmoya kiritish muhim. Bu mahalliy kompaniyalarning

texnologik o‘zlashtirish qobiliyatini oshiradi va TXI ning iqtisodiyotga tarqalish effektini kuchaytiradi.

O‘zbekistonning investitsiya siyosati va huquqiy bazasi so‘nggi yillarda jiddiy o‘zgarishlarga uchradi, bu esa mamlakatning xorijiy investitsiyalarni jalb qilishga bo‘lgan qat’iy intilishini aks ettiradi. Ushbu islohotlarning eng muhim qadamlaridan biri 2024-yil yanvar oyida Oliy Majlis Senati tomonidan ma’qullangan "Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to‘g‘risida"gi qonunning yangi tahriri bo‘ldi [2]. Jahon banki va Xalqaro moliya korporatsiyasi ekspertlari bilan hamkorlikda ishlab chiqilgan ushbu qonun investitsiya qonunchiligini xalqaro standartlarga, jumladan, BMT Savdo va taraqqiyot konferensiyasi (UNCTAD) va Jahon savdo tashkiloti (JST) tamoyillariga moslashtirishni maqsad qilgan [2].

Yangi qonun investitsiya faoliyatida "Salini" tamoyili va Mas’uliyatli biznes yuritish (Responsible Business Conduct) kabi global miqyosda tan olingan prinsiplarni, shuningdek, xorijiy investorlar uchun JSTning "milliy rejim" tamoyilini joriy etadi [2]. Bu tamoyillar investorlarga teng muomala qilishni, ularning huquqlarini himoya qilishni va biznes yuritishda ijtimoiy hamda ekologik mas’uliyatni ta’minlashni nazarda tutadi. Qonun asosiy tushunchalarni aniqlashtiradi, "investitsiya kelishuvi" va "yagona darcha" kabi yangi tushunchalarni kiritadi, shuningdek, investorlarning xavotirlarini bartaraf etish maqsadida cheklovlarni olib tashlaydi va bozorga kirishni kafolatlaydi [2]. "Yagona darcha" mexanizmi byurokratik to‘siqlarni kamaytirish va investitsiya jarayonlarini soddalashtirishga qaratilgan bo‘lib, bu investorlar uchun muhim yengillikdir.

Qonun investitsiya loyihalarini to‘rt toifaga ajratadi: "ustuvor kichik" (3 million dollargacha), "ustuvor o‘rta" (10 million dollargacha), "ustuvor yirik" (100 million dollargacha) va "ustuvor strategik" (100 million dollardan ortiq) [2]. Bu tasnif har bir toifadagi loyihalar uchun maxsus rag‘batlantirish va qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini joriy etish imkonini beradi. Shuningdek, qonun xorijiy investorlarning yer uchastkalaridan foydalanish huquqini 25 yildan 49 yilgacha uzaytiradi, bu esa uzoq muddatli investitsiyalar uchun muhim kafolatdir [2]. Mahalliy va xorijiy investorlar uchun teng rag‘batlantirish choralarini ta’minlash va korxonalarda xorijiy investor ulushi talabini 15 foizdan 10 foizga kamaytirish ham investitsiya muhitini yanada jozibador qiladi [2]. Ushbu qonun "O‘zbekiston-2030" strategiyasini qo‘llab-quvvatlab, investitsiya faoliyatini oshirish va investorlarning ishonchini mustahkamlashga qaratilgan.

Investitsiya siyosatini takomillashtirish yo‘nalishlari yangi qonunning samarali ijrosini ta’minlash bilan cheklanmaydi. Birinchidan, sud-huquq tizimini yanada isloh qilish, sudlarning mustaqilligi va qarorlarining ijrosini ta’minlash investitsiya muhitining barqarorligi uchun fundamental ahamiyatga ega. Investorlar o‘z huquqlari himoyalanganligiga va nizolar adolatli hal etilishiga ishonch hosil qilishlari kerak. Ikkinchidan, kapital bozorlarini yanada liberallashtirish va moliyaviy sektorning barqarorligini mustahkamlash zarur. Bu, ayniqsa, qimmatli qog‘ozlar bozorini rivojlantirish va bank tizimining samaradorligini oshirish orqali amalga oshirilishi mumkin. Uchinchidan, shaffoflikni oshirish va korrupsiyaga qarshi kurashish bo‘yicha sa’y-harakatlarni davom ettirish muhim. Bu investorlar uchun xatarlarni kamaytiradi va biznes yuritish sharoitlarini yaxshilaydi.

To‘rtinchidan, infratuzilmani, jumladan, transport, energetika va raqamli infratuzilmani rivojlantirishga investitsiyalarni jalb qilishni davom ettirish kerak. Sifatli infratuzilma investitsiya loyihalarining samaradorligini oshiradi va mamlakatning umumiy raqobatbardoshligini kuchaytiradi. Beshinchidan, ta’lim va kasbiy ta’limga sarmoya kiritish

orqali inson kapitalini rivojlantirish ustuvor vazifa bo‘lib qoladi. Malakali ishchi kuchi xorijiy investorlar uchun muhim omil bo‘lib, texnologik yangilanish jarayonlarini tezlashtiradi. Oltinchidan, investitsiyalarni jalb qilish bo‘yicha faol targ‘ibot ishlarini olib borish va investorlarga loyihadan keyingi xizmat ko‘rsatish mexanizmlarini takomillashtirish zarur. Bu investorlarning mamlakatda qolishi va o‘z faoliyatini kengaytirishi uchun qulay sharoit yaratadi. Ushbu kompleks chora-tadbirlar O‘zbekistonning xorijiy investitsiyalarni jalb qilish salohiyatini yanada oshirishga va iqtisodiy rivojlanishning barqaror traektoriyasini ta’minlashga xizmat qiladi.

**Xulosa**

O‘zbekiston iqtisodiyotining modernizatsiyasi va barqaror o‘sishida xorijiy investitsiyalar muhim rol o‘ynaydi, texnologiya, kapital va boshqaruv tajribasini olib kirish orqali muhim hissa qo‘shadi; biroq, 2023-yilda TXI oqimining pasayishi va joriy hisob defitsitining yuqoriligi investitsiya muhitini yanada takomillashtirish zaruratini ko‘rsatadi. Yangi "Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to‘g‘risida"gi qonun xalqaro standartlarga mos kelib, investorlar uchun qulay sharoitlar yaratishga qaratilgan muhim qadamdir. Kelajakda sud tizimi islohotlari, shaffoflikni oshirish, inson kapitalini rivojlantirish va infratuzilmani takomillashtirish orqali mamlakatning investitsiya salohiyatini yanada oshirish lozim.

**Foydalanilgan adabiyotlar**

1. Laruelle, Marlene, and Jean-François Huchet, tahr. Bir Kamar Bir Yo'l Tashabbusi va Markaziy Osiyo: Iqtisodiy va Geopolitik Oqibatlar. Abingdon: Routledge, 2020.
2. Pomfret, Richard. Markaziy Osiyo Iqtisodiyotlari Yigirma Birinchi Asrda: Resurs La'natidan Tashqariga Chiqish. Princeton: Princeton University Press, 2021.
3. Kurbanov, Zafar, and Sherzod Shadmanov. "Tog'ridan-tog'ri xorijiy investitsiyalarning O'zbekistonda iqtisodiy o'sishga ta'siri." Iqtisodiy rivojlanish jurnali, jild 46, son 4, 2021, betlar 1-18.
4. Bobojonov, I., and A. Gafurov. "FDI va O'zbekistonda iqtisodiy diversifikatsiya: Sektorlararo tahlil." Iqtisodiy integratsiya jurnali, vol. 38, no. 2, 2023, pp. 200-215.
5. Javorcik, Beata Smarzynska. "FDI va Texnologiya Transferi: Dalillarni ko'rib chiqish." Iqtisodiy Istiqbollar Jurnali, vol. 35, no. 4, 2021, pp. 1-25.
6. Sauvant, Karl P., and Federico Ortino, eds. Xalqaro investitsiya huquqining yuksalishi: Yangi global tartib. Oxford: Oxford University Press, 2022.
7. Abdukhakimov, A. A., and Z. Kurbanov. "O'zbekistonga to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda investitsiya siyosatining roli." Xalqaro Iqtisodiyot va Biznes Boshqaruvi Jurnali, vol. 10, no. 1, 2022, pp. 20-35.
8. Kuznetsov, Alexei V. "To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar Sovet Ittifoqidan keyingi mamlakatlarda: Tendensiyalar va istiqbollar." Postkommunistik Iqtisodiyotlar, vol. 33, no. 1, 2021, pp. 1-20.
9. Bekturganov, Almas T., muh. Global qiymat zanjirlari va rivojlanish: Markaziy Osiyo misolida. Cham: Palgrave Macmillan, 2023